

Uvod

Proti Za¹

Globalna iniciativa *Occupy* je ponovno potrdila tezo, da je potrebno družbena gibanja in z njimi družbene spremembe razumeti kot »orgazme zgodovine« (Fremion, 2002). So namreč v nastajanju dlje časa, kakor jih vidimo oziroma želimo videti, zato nas vedno znova preseneti njihov nenadni »izbruh«. V tem nastajanju ne manjka niti simbolike. Ni je manjkalo niti pred ljubljansko borzo, ko je ob protestih 150 zaradi vibracij (mogoče česa drugega?) odpadla črka R in jo je nadomestila improvizirana črka J. Sporočilo *détournementa* je bilo jasno: najnovejša družbena gibanja (NDG), kakor je gibanja na prelomu tisočletja poimenoval Richard J. F. Day (2005), namreč v ocenjevanju političnih izbir – tako taktičnega kot strateškega delovanja – vodi nova logika. Če je v preteklosti njihovo delovanje in politične izbire določal premislek o učinkih na nasprotnika, danes njihove izbire določa premislek o učinku na njih same. Ne gre več torej zgolj za BOJ PROTI, pač pa čedalje bolj za BOJ ZA. Če smo konkretni, gre za boj za novo, »demokratizirano demokracijo«, ki je pluralna in hkrati inkluzivna.

Soglašamo lahko s sporočili aktivistov – od Kaira do New Yorka, od Oaklanda do Ljubljane – da je hegemonška koncepcija demokracije zgolj prevzela besedo, a hkrati zavrnila njeno vsebino. Šotorišča

1 V besedilu so nekateri izrazi napisani v moški slovnični obliki, a so uporabljeni kot nevtralni za ženske, moške in transspolne osebe.

»okupatorjev« so nudila in prakticala povsem drugačno razumevanje demokracije, in sicer ne kot nek predfabriciran institucionalni dizajn, pač pa kot *praxis* – kot svobodno in kreativno dejavnost v vsakdanjem življenju. Demokracije torej niso enačili zgolj s primerno ustavo, določeno konstelacijo centrov politične moči v družbi ter ločitvijo oblasti na posamezne veje, temveč so jo – če se navežemo na Cornela Westa (2005) – razumeli kot glagol. Nikoli kot samostalni.

Gibanje *Occupy* je na neki način znova potrdilo spoznanje Howarda Zinna, da demokracija ni nujno samo eksplicitno politično delovanje, saj mora vključevati veliko več. Tudi zato NDG v zamišljanju nove demokracije pogosto presega klasične vzorce političnega delovanja, saj revolucionarne spremembe mislijo tudi skozi glasbo, književnost, oblikovanje, film (kulturo v najširšem smislu!), zdravje, arhitekturo, spolnost, ekologijo itn. Demokracija je nenazadnje, kakor opozarja Zinn, nekaj neposrednega, saj poteka tam, kjer živimo, kjer delamo:

Pomeni začeti ta trenutek presegati avtoritarna, brezčutna razmerja – med moškimi in ženskami, med starši in otroki, med eno in drugo vrsto delavca ... Dogaja se v vsakdanjem življenju, v drobnih žepih upora, ki jih mogočne, a nerodne roke državne moči ne morejo zlahka doseči. Ni centralizirana in izolirana, zato je oblastniki, policija in vojska ne morejo zaustaviti. Prisotna je na tisočih krajih naenkrat, v družinah, na ulicah, v soseskah, na delovnih mestih. Je revolucija celotne kulture. Nekje zatrta se pojavi drugje, dokler ni naposled vsepovsod. Takšna revolucija je umetnost, saj ne zahteva samo poguma, ampak tudi domišljijo. (Zinn, 2013, xi)

Ne preseneča, da NDG revolucionarnih sprememb ne vidijo zgolj kot politično, ampak v prvi vrsti epistemološko vprašanje. Razumejo, da vprašanje zatiranja in diskriminacije danes nima zgolj ekonomske, družbene in politične dimenzije, temveč tudi kulturno in predvsem epistemološko. Za razliko od preteklih praks nadzora in dominacije danes ta ne temelji le na ekonomski ali politični moči, ampak v prvi vrsti na znanju oziroma hierarhiziranju znanj; prav tako ne temelji več na izključevanju, temveč na specifičnem načinu vključevanja, ki

vodi do določene konstelacije politične skupnosti in asimetrije moči znotraj nje. Boaventura de Sousa Santos (2014) tako poudarja, da mora ekonomskim in političnim spremembam predhoditi kognitivna sprememba. Po Santosu smo namreč priča epistemološki ignoranci oziroma kar *epistemicidu*, ki reproducira *status quo* in hkrati zavrača, diskreditira in trivializira vse argumente in rešitve, ki niso v skladu s hegemonsko idejo resnice, objektivnosti, učinkovitosti in racionalnosti.

Monografija *Demokracija kot glagol* je rezultat večletnega raziskovalnega spopadanja s teorijami in praksami demokracije, predvsem s kritiko hegemonskih razlag demokracije, ki skupaj s tradicionalnimi centri moči prispevajo k trivializaciji in marginalizaciji političnih rešitev, ki jih lahko že nekaj najdemo na periferiji političnega zemljevida. Seveda s tem ne mislimo na uspeh *Tea Party* v ZDA, gibanjske stranke *MoVimento Cinque Stelle* v Italiji ali na številne novonastajajoče protistranke na periferiji evropskega projekta, ki po Simonu Tormeyju (2015) zgolj potrjujejo, da smo danes priča vzponu antipolitične politike, antipredstavnškega predstavnštva. Ne gre pozabiti, da se ta antipolitična politika komedijantov, tehokratov in poslovnežev dvomljivega slovesa, v diagnozah in prognozah bistveno razlikuje od analiz, ki smo jih lahko našli v šotorskih naseljih *Occupy*.

V knjigi bomo tako trdili, da aktualna kriza hegemonске ekonomske paradigme čedalje bolj razkriva krizo politike *per se*, pri čemer ta ni razumljena kot neuspeh politike, da uspešno blaži inherentne kontradikcije znotraj obstoječe ekonomske ureditve, pač pa prej kot njena nesposobnost samega preseganja te paradigme. Pri tem dejstvo, da navkljub vzponu in krepitvi participativne demokracije, ki smo ji priča v zadnjih letih, krizo obstoječega ekonomskega projekta razumemo že kot krizo demokracije, še najbolje dokazuje zmote razumevanja samega bistva demokracije. Zagotovo pa drži, da smo danes priča trojni krizi predstavnške demokracije, ki je kriza participacije, kriza reprezentacije in kriza legitimnosti. Tudi procesa širitve evropskega projekta ne spremlja podoben proces njenega poglobljanja. Danes res lahko govorimo o delni denacionalizaciji in destatizaciji osnovnih gradnikov Evropske unije, vendar moramo vseeno priznati, da so učinki teh procesov še vedno minimalni oziroma

so zasnovani za krepitev ekonomske integracije, ne pa za oblikovanje evropskega *dēmosa*. Pozabljamo namreč, da je integracija še vedno povezava nacionalnih držav, ki v prvi vrsti zasledujejo svoje interese in ki v poskusih transcendence teritorialnega, etničnega ali zgodovinskega konstituiranja evropskega *dēmosa* vidijo prej del problema kakor rešitve. Tako je tudi »evropeizacija« ali »širitev« Evropske unije protisloven proces, ki ob integraciji vključuje tudi nove fragmentacije. Nikakor ne smemo pozabiti, da znotraj Evropske unije ob procesih vključevanja prihaja do novih izključevanj, da ob padanju nekaterih meja prihaja tudi do vzpostavljanja novih – tako vertikalnih kot horizontalnih – ki so še vedno rezultat in odraz logike ter sedimentov evropskega imperializma, globoko zakoreninjenega znotraj evropskega telesa.

Povsem upravičeno se torej pojavlja potreba po iskanju alternativ tako na ravni teoretskih paradigem kot tudi političnih praks. Plejado inovativnih rešitev lahko beremo skozi »orgazme« postseattelskih gibanj, ki jih je mogoče še najbolje opisal mehiški pisatelj in aktivist Gustavo Esteva (v Kingsnorth, 2003, 44) z opazko, da gre za »en NE in mnoge DA«; skupna jim je kritika *statusa quo*, medtem ko so aspiracije, cilji in vizije gibanj in kolektivov mnogotere. Inicijativa *Occupy* v tem pogledu ni bila nič drugačna.

John Keane (2015) pritrjuje, da v aktualnih razpravah o demokraciji potrebujemo »novo mišljenje«. Z razvojem in medsebojnim oplajanjem demokratičnih idej in praks so se v preteklih desetletjih jezik, institucije in normativni ideali demokracije povsem spremenili. Stari kriteriji, kot na primer suverena država, strankarski pluralizem, volitve, predstavnštvo, nacionalna identiteta, tržno gospodarstvo itn., so danes povsem zastarele kategorije, ki nimajo več stika z aktualno dinamiko demokratičnih inovacij. Zato je potreben povsem nov pristop, ki bo gradil na novi slovnici, metaforah, perspektivah, teorijah in samih metodah.

Samo s preizpraševanjem standardne naracije o demokraciji in z razkrivanjem njenih »skritih« poglavij se lahko ideja demokracije reši ideološke navlake, ki se je nabirala skozi leta nekritičnega sledenja teleologiji »konca zgodovine«, ali pa uporabe »morskih metafor«, kakršne najdemo pri Samuelu P. Huntingtonu. Samo z razumevanjem

njene univerzalnosti in skupnega »lastništva« njene zgodovine lahko demokracija postane ne le splošen ideal, pač pa možnost ali nuja za politično delovanje v različnih kontekstih. A kako? Isakhan in Stockwell odgovarjata, da je reševanje izvirnega pomena demokracije in s tem pravilno razumevanje njenega stanja ter perspektiv možno le

[z] vzpodbujanjem ljudi, da se ukvarjajo z lastnimi tradicijami in kulturami ... da rešujejo tiste momente, prakse in običaje, tradicije in zgodbe, ki nosijo duh demokracije in so že del njihovih družb. Zavedanje o prostranosti demokratičnih form nudi ljudem možnosti za poglobljanje, krepitev in razvoj demokratičnih praks in za njihovo nadaljnje širjenje. (Isakhan in Stockwell, 2012, 223)

Tudi Tormey (2015) soglašaja, da je teza o krizi ali celo smrti demokracije pač odvisna od naše perspektive. Politični razred razume upad volilne udeležbe, upad članstva v političnih strankah, nezanimanje za institucionalno politiko in predvsem popolno nezaupanje v politično elito kot obrise zatona ali celo smrti demokracije. A jasno je, da zaradi krize predstavnštva demokracije danes ni nič manj oziroma ji ne grozi počasen propad. S hegemonске perspektive se v resnici nikoli ni videlo niti slišalo subalterne demokracije, ki je danes še kako živa in v dobri kondiciji. Ob medijsko posredovanih razlagah o apatičnih in sebičnih državljanih lahko namreč hitro uokvirimo tudi drugo/drugačno realnost – državljanе, ki niso apatični, ampak ki ne želijo oziroma dovolijo več, da se v njihovem imenu opravičuje ali realizira nedemokratske politike.² Zato novi državljanі svoje politične zahteve uresničujejo neposredno. Novi državljanі ne volijo, ampak delujejo. Ne vključujejo se v politične stranke, ampak ustanavljajo nove mreže, afinitetne skupine, skupščine in projekte. Ne čakajo na volitve in politike politikov, ampak svoje politične aspiracije prefigurirajo tu in zdaj. Ne sledijo propagandi medijev, saj so oni sami mediji (prav tam, 2).

2 Moses I. Finley (1999, 11) celo sklene, da sta »brezbrižnost in nevednost volivcev« glavno odkritje preučevanja zahodnih demokracij.

Knjiga tako kliče k izgradnji novega kronotopa za analizo stanja in perspektiv demokracije. Trdimo, da je za ugotavljanje »utripa« demokracije potreben povsem drugačen prostorski in predvsem časovni kontekst – ne zgolj kontekst krize 2008 ali pa vzpon neoliberalne/neokonservativne paradigme – ki bo razkril nevarnost enačenja demokracije s predstavnštvom ali celo z državo. Le tako lahko demokracijo demarkiramo od krize moderne in njenih političnih form, ki je z vztrajanjem na nacionalnih državah, suverenem ozemlju, hierarhijah moči in ljudi, in nenazadnje enačenjem *ethnos* in *dēmos* danes v nepovratni krizi. Po Jacquesu Rancièrju lahko to razkritje »izzove strah in sovrašтво, še posebej pri tistih, ki so se privadili na pozicijo izvajanja predavanja mišljenja. A tistim, ki znajo in so pripravljeni deliti z vsakomer in vsemi enako moč inteligence, pa lahko, nasprotno, daje pogum in s tem veselje« (Rancière, 2014, 97). Verjamem, da bodo poglavja, ki so pred nami, ponujala ravno to – pogum in veselje.

V prvem poglavju se ukvarjamo z dilemami preučevanja demokracije, pri čemer si pomagamo s kratkim ekskurzom v jazz. Sledimo ideji, da demokracija ni nič drugega kot politična manifestacija jazza oziroma da je jazz v resnici praksa demokracije v zvočni obliki. V obeh primerih je namreč poudarek na procesu, ki temelji na igri, improvizaciji, poslušanju, prilagajanju in izumljanju. Jazz in demokracije tako ni mogoče reducirati na pravila – notni zapis ali ustavo. Ne gre za pasivno repetitijo političnih in glasbenih pravil, pač pa ravno za njihovo preseganje oziroma za njihovo relativizacijo, ne za konserviranje parohialnih identitet, pač pa za politično subjektivizacijo oziroma afirmacijo novih pravic in identitet. S pomočjo jazza izpostavimo epistemološke in predvsem metodološke izzive pri razumevanju demokracije. Površno poslušanje jazz seanse lahko vodi v zmoten zaključek, da ansambel ne povezuje nič drugega kot hrup, saj presliši harmonijo in predvsem ritem, ki ga sokreirajo vsi člani. Na drugi strani se s hegemonskih teorij demokracije, ki poznajo zgolj ontološki register vzpostavljanja suverene oblasti, številne demokratične iniciative zdijo le kot neartikulirano in samoreferenčno nastopaštvo. Zato prvo poglavje sklenemo s tezo, da predstavlja preučevanje demokracije prvovrsten optični izziv, saj